

04.04.1945

4. apríl: prvý vládny program obnoveného Československa

Od septembra 1944 Červená armáda a 1. československý armádny zbor bojovali na východnom Slovensku. Otvorila sa otázka usporiadania obnovenej ČSR. Bolo jasné, že podmienky určuje Moskva a teda komunistická strana. Jej zástupcovia vypracovali koncept vládneho programu. Občianske strany si nepripravili alternatívy. Súčasťou rokovaní mala byť aj formulácia slovenskej otázky v pripravovanom vládnom programe. Delegácia Slovenskej národnej rady (SNR) pricestovala do Moskvy návrhom federatívneho usporiadania. Inšpiratívna tu bola určite Juhoslávia, ktorá sa pod vedením maršála Josipa Broza Tita vytvorila federácia viacerých republík. Slovenská delegácia však narazila na odpor vedenia KSČ a občianskych strán a musela ustúpiť. Moskovské rokovania trvali od 22. 3. do 29. 3. 1945. Komunisti dosiahli, aby sa pretrhla kontinuita s čs. exilovou vládou v Londýne. Jediný, koho akceptovali vo funkcii, bol E. Beneš ako prezident. Dohodlo sa, že nová vláda bude vládou Národného frontu v zmysle konceptu tzv. ľudovej demokracie.

Vládny program sa zaviazal všetkými prostriedkami podporovať bojujúcu Červenú armádu a pokladal ju za vzor pri budovaní čs. armády, jasne vyjadril zahranično-politickú orientáciu na Sovietsky zväz ako „najtesnejšie spojenectvo“ a iba vo vzťahu k západným demokraciám iba ako „širší základ všeobecných priateľských vzťahov“. Zakotvil systém národných výborov, zdôraznil „dôsledné zrovnoprávnenie žien vo všetkých oblastiach“, zavedenie všeobecného volebného práva od 18. roku života. Súhlasil s tým, aby sa otázka príslušnosti Podkarpatskej Rusi riešila podľa „demokraticky prejavenej vôle karpátoukrajinského ľudu“ – teda pripojením k Sovietskemu zväzu. Príslušníci nemeckej a maďarskej menšiny stratili občianstvo ČSR s výnimkou „antinacistov a antifasistov“. Vládny program ďalej rátať s vytvorením mimoriadnych retribučných súdov, ktoré mali stíhať „vojnových previnilcov“ z radov nemeckej a maďarskej menšiny, ale aj „zradcov, kolaborantov a fašistických živlov z radov českého a slovenského národa“. Na majetok „nepriateľských osôb“ mala byť uvalená národná správa.

Politické strany a politické organizácie, pôsobiace v rokoch 1938 – 1945 na Slovensku a v Česku, boli zakázané. Znamenalo to zánik celej tradičnej pravice, na Slovensku sa to dotklo najmä Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Program sľuboval rozsiahlu pozemkovú reformu. Dôležitá bola zásada poštátnenia (znárodnenia) kľúčových odvetví priemyslu, obchodu a bankovníctva. Program sa zaväzoval k rekonštrukcii vojnou poškodeného hospodárstva, k oživeniu zásobovania, k veľkorysej sociálnej politike a k politike zamestnanosti. Ruský jazyk sa mal dostať na prvé miesto vo výučbe cudzích jazykov na školách a mládež sa mala dozvedieť viac o živote v Sovietskom zväze. Kritika tohto vzorového štátu mala byť vylúčená.

Najväčší zápas sa predsa odohral o postavenie Slovenska v ČSR, a to aj napriek tomu, že SNR sa vzdala svojho jasne deklarovaného programu federácie. Po tomto nerovnom zápase sa dohodli všeobecné formulácie o budúcom uskutočnení zásady „rovný s rovným“. Dohodnuté zloženie prvej povojnovej vlády bolo v prospech komunistickej strany, ktorá získala kľúčové ministerské rezorty (vnútro, informácie, poľnohospodárstvo, školstvo, obrana). Podľa vopred dohodnutých inštrukcií stará čs. exilová londýnska vláda podala demisiu vo vlaku na ceste do Košíc – metropoly východného Slovenska. Prezident E. Beneš a členovia budúcej vlády pricestovali do Košíc 2. 4. 1945. Dva dni nato bola vymenovaná nová vláda, dohodnutá v Moskve. Na slávnostnom zasadnutí vlády 5. 4. 1945 schválila vláda program, dohodnutý v Moskve. Ten vošiel do dejín ako Košický vládny program. Tento program sa stal základným pilierom budovania nového politického systému a režimu tzv. ľudovej demokracie, ktorý možno charakterizovať ako autoritatívny a prechodný model smerom ku komunistickému totalitarizmu.

Uznanie kolektívnej viny nemeckej a maďarskej menšiny viedli k tvrdým opatreniam a perzekúcii. Nemci boli zbavení občianskych a majetkových práv a vyhnaní alebo odsunutí zo svojich domovov. Nemecká menšina na Slovensku bola z väčšej časti evakuovaná nemeckou armádou, takže perzekučné opatrenia sa dotkli najmä Nemcov v Česku. Maďarská menšina žijúca na Slovensku dočasne stratila občianske práva. Jej časť násilne deportovali na práce v českom pohraničí. Ďalšia časť bola určená na výmenu za Slovákov, vracajúcich sa z Maďarska.

Prof. Mária Tonková, Prof. Róbert Letz, Prof. Anna Bocková

References: